

Éire
2040
Ár bPlean

AN CREAT NÁISIÚNTA PLEANÁLA

Éire 2040
Ár bPlean

**Achoimre Feidhmiúcháin
Saincheisteanna
agus Roghanna**

Feabhra 2017

**An Roinn Tithochta, Pleanála,
Pobail agus Rialtais Áitiúil**
Department of Housing, Planning,
Community and Local Government

Réamhrá an Aire

Cén bhail a bheidh ar Éirinn i gceann 20 bliain? Is ceist bhunúsach í nach féidir le haon duine a fhreagairt go cinnte, ach ar bhunús an mhéid atá ar eolas againn faoi láthair, is féidir linn a roghanna eolasacha straitéiseacha a dhéanamh anois faoi na cineálacha dúshlán agus deiseanna a bheidh ann sa todhchaí. Mar shampla, tá a fhios againn go mbeidh níos mó againn ann. Beidh suas le milliún duine bhreise in Éirinn agus beidh muid níos sine ar an meán, agus beidh a dhá oiread daoine os cionn 65 is atá ann inniu. Ach cá mbeidh siad ina gcónaí? Cá háit ar cheart dóibh a bheith ina gcónaí? Cén chaoi a mbeidh siad in ann teacht ar na seirbhísí a theastaíodh uathu? Cén chaoi a dtaistealóidh siad ó áit go háit?

Is féidir linn a bheith ag súil leis na hathruithe sin agus go leor athruithe eile sna blianta amach romhainn, mar sin tá sé riachtanach plean foriomlán fadtéarmacha a leagan amach don tír. Is léir freisin nach amháin go mbeidh roghanna níos fearr ó thaobh cineálacha éagsúla tithíochta agus deiseanna fostaíochta ag teastáil, ach ó bheidh ár ndaonra ag fás beidh níos mó scoileanna agus áiteanna tríú leibhéal ag teastáil agus bonneagar níos fearr de gach cineál, lena n-áirítear bonneagar iompair, fuinneamh, cumarsáid, cúram sláinte agus áiseanna caitheamh aimsire.

Más mian linn go mbeidh ár dtír chomh maith agus is féidir léi a bheith, ní mór dúinn a chinntiú go ndéanfar forbairt agus go gcuirfear seirbhísí ar fáil sna háiteanna sin inar féidir freastal ar ár ndaoine go léir sa chaoi is fearr. Ciallaíonn sé go gcaithfear an fhorbairt cheart a dhéanamh sna háiteanna cearta ag an am ceart.

Is é fírinne an scéal nár thapaíomar na deiseanna i gcónaí a d'fhéadfadh dea-phleanáil a thabhairt dúinn. Chuir sé sin cosc linn ár n-acmhainn iomlán eacnamaíochta, sóisialta, cultúrtha agus spásúlachta a bhaint amach. Creidim go daingean má leanaimid ar aghaidh ag déanamh rudaí faoi mar atá déanta againn le fiche bliain anuas, is féidir linn a bheith beagnach cinnte de go mbeidh torthaí den chineál céanna againn san fhiche bliain atá romhainn agus go gcuirfimid leis na fadhbanna atá againn faoi láthair ó thaobh cáilíocht na beatha. Má leanaimid ar aghaidh leis na nósanna a bhí againn go dtí seo ní bhainfimid amach ár bhfís náisiúnta ná na spriocanna atá againn go léir, mar shampla, caighdeán feabhsaithe maireachtála a bheith againn, go bhféadfaidh daoine cónaí i bpobail shábháilte bríomhara agus go mbeidh sláinte agus folláine acu ar feadh a saol. Lena chois sin ní fhorbróimid an cumas chun freastal ar ár n-oibleagáidí comhshaoil is ní bheimid in ann freagra a thabhairt ar athrú aeráide. Nuair a chuirimid san áireamh nach féidir an leibhéal céanna fáis nó fiú an cineál céanna fáis tarlú i ngach áit, caithfear tosaíochtaí áirithe a cheapadh agus roinnt roghanna deacra a dhéanamh. Lena chois sin caithfear coincheap maidir le forbairt éifeachtach réigiúnach a chur in áit an choincheapa um fhorbairt chothrom réigiúnach - leas a bhaint as na buntáistí atá againn seachas glacadh leis go n-oireann múnla amháin do gach limistéar.

Tá deis uathúil, spreagúil againn anois chun pleanáil a dhéanamh go mbeidh saol níos fearr ag gach aon duine - ach chuige sin caithfear cinntí móra a dhéanamh ar féidir leanúint ar aghaidh leo agus iad a chur i bhfeidhm thar thréimhse fhada ama. Ciallaíonn sé sin gur gá dúinn ar an gcéad dul síos pleanáil chun rudaí a dhéanamh ar bhealach éagsúil.

Tá deis againn anois sa Phlean Éire 2040 breathnú amach romhainn mar náisiún agus pleanáil fadtéarmach a dhéanamh don chéad fhiche bliain eile nó níos faide. Spreagann na saincheisteanna atá leagtha amach sa pháipéar comhairliúcháin tosaigh seo muid chun ceisteanna ionraice a chur orainn féin faoin chaoi ar cheart d'Éirinn a bheith i gceann 20 bliain. Más féidir linn na cineálacha torthaí a shamhlú ar mhaith linn a fheiceáil is féidir linn tosú ag aithint na rudaí is gá a dhéanamh chun iad a bhaint amach.

Chomh maith le smaoineamh ar an gcineál saoil a bheidh ag ár muintir agus ag ár bpobail sa todhchaí, beidh impleachtaí ag an bpróiseas seo do na cineálacha bonneagair a d'fhéadfadh a bheith ag teastáil uainn sa todhchaí, don bhaint a bheidh againn lenár dtimpeallacht agus don chaoi a gcuirfimid muid féin in oiriúint do na brúnna agus do na costais a bhainfidh le hathrú aeráide. Ní mór dúinn an idirghníomhaíocht le Tuaisceart Éireann agus lenár gcríoch mhara níos leithne a mheas. Beidh sé ríthábhachtach a aithint cad is gá a dhéanamh lena chinntiú gur féidir linn plean comhtháite a mbeidh rath air a chur i bhfeidhm.

Cé gur féidir linn a rá go mbeidh an-athruithe ann mar sin féin ní thiocfaidh aon athrú mór ar na luachanna atá againn mar shochaí. I saol éiginnte atá ag éirí níos domhandaithe i gcónaí, is iad na rudaí seo a leanas, na pobail agus na háiteanna a dtuigimid go mbainimid leo, ár n-oidhreacht uathúil ealaíonta agus cultúrtha, an meas atá againn ar cheartas sóisialta, 'cothrom na féinne', ar mhúnla Eorpach maidir le cuimsiú a chinntíonn gur pobal ar leith muid agus cónaí orainn in áit ar leith. Cuirfidh ár luachanna agus ár láidreachtaí sainiúla - gur dream uathúil Éireannach muid atá bródúil as a bheith inár gcuid den Eoraip, go bhfuilimid fáilteach, dinimiciúil, solúbtha agus oscailte don saol is do dhaoine eile, go réitimid fadhbanna agus go ngruthaímid deiseanna, go dtógaimid pobail agus gur cruthaitheoirí cultúrtha muid, éileoidh siad sin cur chuige uathúil Éireannach maidir le pleanáil dár dtír agus dár bpobail san am atá le teacht agus cuirfidh siad sin bunsaith ar fáil chuige.

Molaim do gach duine agaibh féachaint cén sórt tíre ar mhaith libh a fheiceáil in Éirinn in 2040 agus bhur dtuairimí a nochtadh ar na saincheisteanna ríthábhachtacha atá leagtha amach sa pháipéar seo agus a insint cén chaoi ar féidir linn an plean is fearr a fhorbairt d'Éirinn go dtí 2040 agus ina dhiaidh sin.

Simon Coveney T.D.

An tAire Tithíochta, Pleanála, Pobail agus Rialtais Áitiúil

Is é is cuspóir leis an bpáipéar seo na príomhcheisteanna agus na roghanna féideartha maidir le forbairt na hÉireann mar áit, thar an gcéad fiche bliain nó níos mó eile, go dtí 2040. Is é seo an chéad mhórbheart i dtreo plean spásúil náisiúnta úr a ullmhú don tír, ag cur san áireamh raon tosca sóisialta, eacnamaíocha agus comhshaoil, agus ciallaíonn an téarma ‘spásúil’ ‘spás’ nó ‘áit’.

Tá sé beartaithe go mbeidh an Creat Náisiúnta Pleanála ina dhoiciméad ardleibhéil ina soláthrófar creat le haghaidh forbairt agus infheistíocht amach anseo in Éirinn, lena soláthrófar ghné fhadtéarmach bunaithe ar áit do bheartas poiblí agus infheistíocht phoiblí, agus lena bhfuil sé mar aidhm réimsí earnála a chomhordú amhail tithíocht, poist, iompar, oideachas, sláinte, comhshaoil, fuinneamh agus cumarsáid, isteach i straitéis shoiléir fhoriomlán. Leis sin beifear ábalta breathnú ar bhonn níos leithne ar spriocanna náisiúnta comhroinnte forbartha, lena n-áirítear feabhas ar chaighdeán mhaireachtála, ar an gcáilíocht beatha, rathúnas, iomaíochas agus inbhuanaitheacht an chomhshaoil, chomh maith le níos mó soiléireachta a chur ar fáil maidir le hinfheistíocht na hearnála príobháidí. Lena chinntiú go mbeidh daoine ar fud na hÉireann ábalta torthaí dearfacha a thiocthadh chun cinn as an bhfás náisiúnta a chomhroinnt, beidh gá acmhainneacht gach limistéir a réadú, i gcoibhneas lena n-acmhainn d’fhorbairt inbhuanaithe.

Ní féidir cur síos cinnte dearfach a dhéanamh ar an gcineál Éireann a bheidh ann in 2040, ach is é cineál fadtéarmach na pleanála straitéisí go mbeidh tionchar díreach ag na roghanna agus na cinní a dhéanfar anois ar thorthaí amach anseo. Dá réir sin, moltar gurb í an cheist is tábhachtaí ba cheart a chur ag tús phróiseas an Chreata Náisiúnta Pleanála ná cén fhís ba cheart a bheith ann.

Doiciméad comhairliúcháin is ea an páipéar Ceisteanna agus Roghanna a ullmháíodh roimh dhréachtú Creata Náisiúnta Pleanála úir, agus dearadh é chun léargas a chur ar fáil do bhaill an phobail agus gach páirtí ar suim leo an scéal maidir le roinnt de na príomhcheisteanna pleanála náisiúnta a bhfuil tionchar acu ar Éirinn inniu agus maidir le díospóireacht agus plé náisiúnta i dtaca le forbairt spásúil na hÉireann a spreagadh.

Leis an bpróiseas comhairliúcháin seo tugtar deis tuairimí agus moltaí a chur isteach maidir leis na ceisteanna a ardaíodh agus topaicí eile a mheastar a bheith ábhartha don Chreat Náisiúnta Pleanála.

Leis an bpróiseas comhairliúcháin seo tugtar deis tuairimí agus moltaí a chur isteach maidir leis na ceisteanna a ardaíodh agus topaicí eile a mheastar a bheith ábhartha don Chreat Náisiúnta Pleanála. Is féidir aighneachtaí scríofa ag an gcéad chéim de CNP a dhéanamh ar líne trí shuíomh gréasáin tiomanta CNP (www.ireland2040.ie),

le ríomhphost (chuir npf@housing.gov.ie)

nó i scríbhinn

(chuir Aighneachtaí CNP, an Rannóg Réamhphleanála, an Roinn Tithíochta, Pleanála, Pobail agus Rialtais Áitiúil, Teach an Chustaim, Baile Átha Cliath 1, D01 W6X0)

faoi 12 nóin Déardaoin an 16 Márta 2017.

Cén cineál áite ba cheart a bheith in Éirinn in 2040 agus cad é a chaithfimid a dhéanamh chun é sin a bhaint amach?

2 Dúshláin Pleanála Náisiúnta na hÉireann

Féachtar anois ar Éirinn mar thír fhorbartha atá tagtha chun cinn, ball bunaithe de chuid an Aontais Eorpaigh, suite go huathúil le naisc láidre eacnamaíocha, sóisialta agus chultúrtha leis an Ríocht Aontaithe, an Eoraip agus SAM. Leanann an comhthéacs ina n-oibrímid ag athrú agus tá sé tábhachtach go leanfar Éire léi féin a chur chun cinn d'fhás agus rath i dtimpeallacht dhomhanda atá ag éirí níos iomaíche de réir a chéile.

Is é is príomhchuspóir leis an rath eacnamaíoch feabhas leanúnach a chinntiú ar chaighdeán mhaireachtála agus ar an gcáilíocht beatha dár saoránaigh go léir. Leis sin cuirtear ar t-ardán is fearr agus is féidir ar fáil ónar féidir dul sa tóir ar phríomhspriocanna sóisialta agus comhshaoil, amhail dul i ngleic leis an míbhuntáiste agus freagairt don athrú aeráide. Le dul chun cinn leanúnach beidh orainn bealaí úra a shainaithe ionas go mbeifear ábalta feabhas a chur ar an bhfeidhmíocht agus torthaí a bhaint amach lena ndéanfar difríocht ar scála náisiúnta. Cuirtear deis dá leithéid ar fáil trí Chreat Náisiúnta Pleanála a ullmhú agus a chur chun feidhme a mbeidh tionchar aige ar phatrún spásúil na forbartha ar fud na Tíre.

Bhí scála fhás na hÉireann ó na 1990í i leith gan choinne, in ainneoin thionchar an chúlaithe eacnamaíoch agus tá an fás agus an t-athrú le leanúint ar aghaidh. Beidh níos mó daoine ann, a bheidh níos éagsúla agus níos sine agus a mbeidh níos mó tithe agus post de dhíth orthu, a bheidh tacaithe ag bonneagar, seirbhísí agus saoráidí úra. Chun dul i ngleic leis an bhfás agus an athrú tuartha amach anseo in Éirinn, beidh gá a bheith ábalta cinntí maidir le beartas agus infheistíocht phoiblí agus phríobháideach le gné bunaithe ar áit, a threorú agus a chur in ord tosaíochta sa CNP ar bhealach a rachaidh chun tairbhe na Tíre ina hiomláine.

Tarlóidh fás athrú beag beann ar a mbeidh Creat Náisiúnta Pleanála i bhfeidhm nó nach mbeidh agus rachaidh siad i gcion tuilleadh ar phatrún spásúil na forbartha in Éirinn. In easnamh Creat Náisiúnta Pleanála comhaontaithe agus éifeachtúil, is cosúil go leanfaidh na treochtaí reatha i dtéarmaí patrúin lonnaíochtaí scaipthe lasmuigh de na limistéir uirbeacha, comhchruinniú méadaithe daonra agus gníomhaíochta eacnamaíche in Oirthear na tíre agus tá níos mó cosúlachta ann go laghdóidh an daonra sna limistéir thuaithe nach bhfuil mórán rochtana acu ar chathracha agus ar bhailte níos mó.

I gcodarsnacht le lonnaíocht, díritear patrún spásúil na fostaíochta den chuid is mó ar chéimíúlacht uirbeach na gcathracha agus na mbailte móra toisc go bhfuil níos mó cosúlachta ann anois go lonnóidh fostóirí in áiteanna ina bhfuil comhthiomsú níos mó saothair. Áirítear ar thosca eile a spreagann suíomh na fostaíochta scála, rochtain ar mhargaí agus soláthraithe, gaireacht do thaighde agus nuálaíocht agus infhaighteacht líonraí cumarsáide, iompair, fuinnimh agus uisce. Comhcheangailte leis an meath sna líonta fostaithe sna hearnálacha traidisiúnta a bhaineann le tógáil, talmhaíocht nó mianadóireacht agus le bliana beaga anuas, tógáil, bhí suíomhanna an fháis fostaíochta níos socraithe ná suíomhanna an fháis lonnaíochta.

Cé go bhfuil leanúint na dtreochtaí reatha nó *'Gnó mar is Gnách'* ina gcás féideartha amach anseo d'fhás agus athrú in Éirinn, ní féidir linn brath ar Ghnó mar is Gnách chun ár spriocanna náisiúnta comhroinnte a sheachadadh. Mar sin féin, chun bogadh ar shiúl uaidh beidh cinntí móra le déanamh ar féidir iad a thabhairt ar aghaidh thar thréimhse fhada ama.

Ag an gcéim seo de phróiseas CNP, am tráthúil é breathnú ar na straitéisí malartacha maidir le cad ba cheart a bheith i gceist le Gnó mar is Gnách. Chun go mbeifear ábalta feabhas a chur ar an bhfeidhmíocht agus difríocht a dhéanamh ar scála náisiúnta, ní mór cuspóirí a chur san áireamh iontu sin lena:

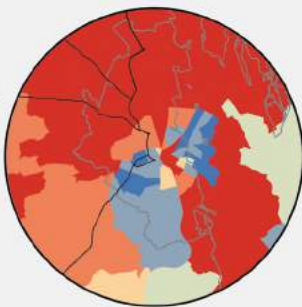
- Éascaítear feabhsuithe ar cháilíocht beatha agus ar fholláine daoine;
- Cuirtear cosc ar rófhorbairt agus sraoilleáil;
- Spreagtar fás daonra níos gaire chuig an áit a mbíonn fostaíocht lonnaithe nó ar dócha go lonnófar fostaíocht ann.
- Sainnithnítear acmhainneacht fostaíochta ar fud na hÉireann agus tacaítear leis, lena n-áirítear fás fostaíochta réigiúnaí níos mó;
- Sainnithnítear bearta chun athnuachan tuaithe agus uirbeach araon a spreagadh agus dul i ngleic leis an meath;
- Baintear forbairt réigiúnach éifeachtúil amach;
- Tógtar an brú forbartha ar an taobh Thoir den Tír agus déantar príomhról Bhaile Átha Cliath a chosaint ag an am céanna;
- Cinntítear maoirseacht mhaith comhshaoil trí thuilleadh meathlaithe a sheachaint agus trí dhul i ngleic le heasnaimh atá ann cheana;
- Laghdaítear astaíochtaí carbóin;
- Tugtar tús áite d'fhorbairt bonneagair lena féidir tairbhe náisiúnta a sheachadadh - lena n-áirítear fuinneamh in-athnuaite;
- Baintear leas as an gcóras pleanála chun an ról a bhféadfadh a bheith aige i dtaca leis an athrú aeráide a uasmhéadú;
- Déantar bainistíocht ar an bpróiseas pleanála agus forbartha ionas go dtarlódh an fhorbairt cheart sna háiteanna is oiriúnaí agus ag an am ceart, rud a chinnteoidh inbhuanaitheacht agus an úsáid is fearr as acmhainní ganna.

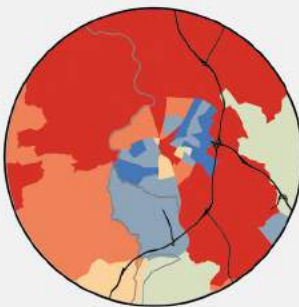
Athru Daonra (%), 1991 go 2016

De réir Toghroinne (ED)

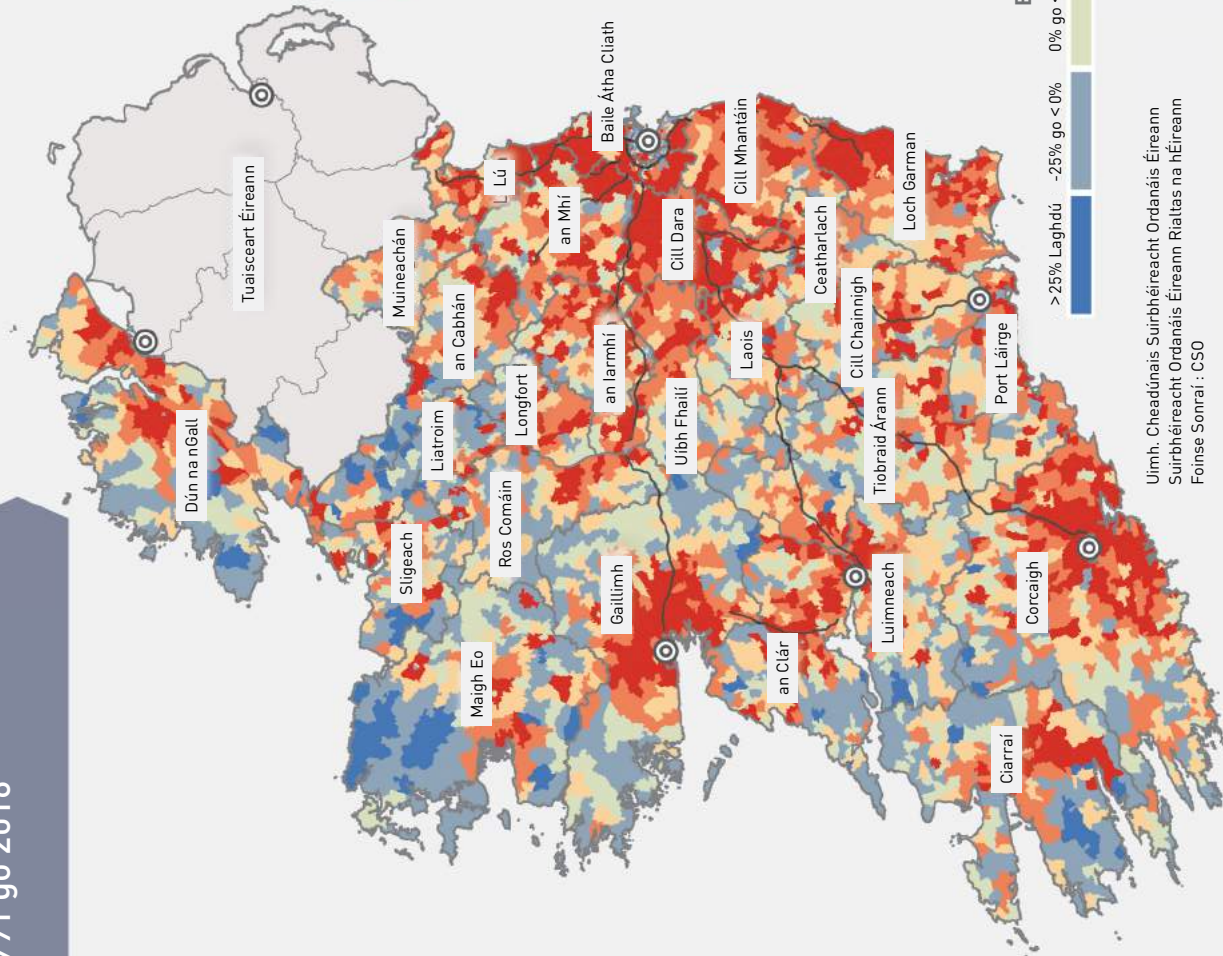
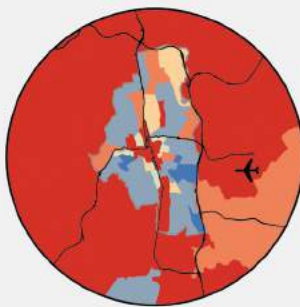
Cathair na Gaillimhe

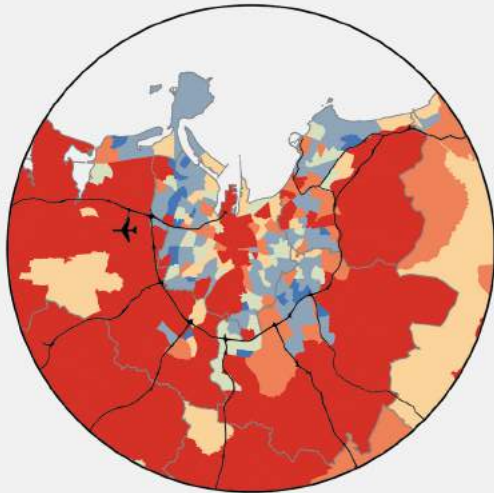
Cathair Luimnigh

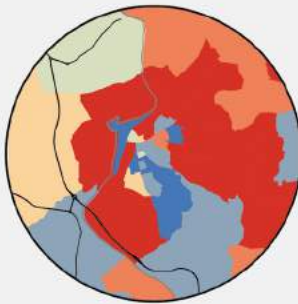
Cathair Chorcaí

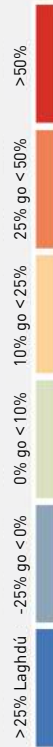
Cathair Bhaile Átha Cliath

Cathair Phort Láirge

Eochair Eolais

Uimh. Cheadúnais Suirbhreacht Ordánais Éireann
Suirbhreacht Ordánais Éireann Rialtas na hÉireann
Foinse Sonraí : CSO

AN tIONAD BRATHAITHA UM THUAGHDA ULLE-ÉIREANN

3 Sláinte agus Folláin Daoine

Is léir go bhfuil cáilíocht beatha níos fearr againn anois ná na glúnta roimhe seo a bhí ina gcónaí in Éirinn. Chomh maith leis an gcur chun cinn sa leigheas agus sa teicneolaíocht, rochtain níos fearr ar chúram sláinte agus oideachas, áirítear feabhsuithe suntasacha i ndálaí maireachtála agus oibre ar na cúiseanna leis sin. Mar sin féin, bíonn iarmhairt ag roinnt de na roghanna stíle maireachtála ar á sláinte agus ar ár bhfolláine phearsanta féin agus ar shláinte agus folláine fhoriomlán áiteanna in Éirinn.

Cinntitheach tábhachtach den tsláinte is ea an timpeallacht thógtha - go díreach, trí thruailliú an aeir, trácht bóithre, torann, tuitte agus an aeráid agus go hindíreach, trí inrochtaineacht, sábháilteacht, talamhúsáidí ilchineálacha, dearadh sráideanna agus spásanna oscailte glasa. Is féidir leis an dóigh a 'ndéanamid' áiteanna tionchar ollmhór a bheith aige ar shláinte agus ar fholláine daoine. Tá ceangal ag stíleanna maireachtála nua-aimseartha faoi dhíon le leibhéil laghdaithe aclaíochta, rátaí murtaill, diaibéiteas agus galair croí atá ag méadú agus níos mó teagmhais dúlagair. Cé go bhfuil ról suntasach ag an aiste bia maidir le dul i ngleic le bagairtí ar shláinte an duine, tá páirt thábhachtach ag an bpleanáil leis fosta.

Tá aosú an daonra ar cheann de na treochtaí is suntasaí den 21ú hAois, agus baineann impleachtaí fairsinge leis do gach gné den tsochaí. Cuirfear dlús leis na treochtaí sin i gcionn i bhfad, agus líon níos mó agus níos mó daoine ag maireachtáil níos faide agus ina gcónaí leo féin, agus tá aonrú sóisialta ina chúis le rioscaí sláinte ar an dóigh chéanna is atá caitheamh tobac agus murtall.

Téann an dóigh a mbogaimid thart i gcion ar ár sláinte agus ar ár bhfolláine fosta. Agus an ardspleáchas atá againn ar charranna, taistilíonn os cionn dhá thrian comaitéirí chuig a gcuid oibre i gcarr, agus caitheann beagnach duine amháin as deichniúr uair an chloig nó níos mó ag taisteal chuig an gcuid oibre. Ciallaíonn patrún an spleáchais ar charranna go dteastaíonn páirceáil shuntasach ar a lán gnólachtaí agus seirbhísí i gcathracha agus go háirithe i mbailte chun inmharthanacht a chinntiú, go bhfuiltear ag brath ar dhobharcheantar carranna atá ag éirí níos scaipthe de réir a chéile, chomh maith le haistriú forleathan fisiceach i dtreo siopadóireacht, gnó, gníomhaíocht caitheamh aimsire agus seirbhíse as an mbaile nó ar imeall an bhaile a bheith mar thoradh air, rud a bhaineann an bhonn ó lear mór príomhshráideanna stairiúla agus lárionad uirbeach stairiúil.

Tá cruthú agus coimeád timpeallachtaí ina spreagtar daoine le roghanna níos sláintiúla agus níos gníomhaí a dhéanamh lárnach maidir lena dhéanamh éasca an rogha shláintiúil a roghnú. Beidh an dóigh a ndéanfar forbairt amach anseo in Éirinn a phleanáil ina chinntitheach suntasach maidir leis an gcáilíocht beatha do dhaoine. Tá saoráidí sábháilte siúil, cosáin shábháilte rothaíochta ar chuid de na tacaíochtaí riachtanacha a theastaíonn i bpobail chun torthaí níos fearr a bhaint amach do dhaoine aonair. Tá gá le breathnú ar cheist chomhtháthú an phobail agus sochaí níos sláintiúla agus conas is féidir linn daoine a chomhtháthú ar bhealach níos fearr le seirbhísí agus fónais agus taisteal inbhuanaithe a chur chun cinn i.e. siúl agus rothaíocht.

Is é is dóichí go mbeadh maolú ar an gcáilíocht beatha agus ar fholláine fhoriomlán an tsochaí má leantar ar aghaidh leis an bpatrún céanna forbartha a bhí in Éirinn le fiche bliain anuas gan idirghabháil a dhéanamh. Cé go bhfuil daoine in Éirinn ag maireachtáil níos faide anois ná mar a bhí riamh, níl gach duine a bhfuil a saol níos faide i ndea-shláinte.

Príomhcheisteanna

- An bhfuilimid réidh le hathruithe a dhéanamh ionas gur féidir oidhreacht 'áiteanna níos sláintiúla' a thabhairt don chéad ghlúin eile de shaoránaigh na hÉireann?
- Cad iad na beartais is féidir a chur sa CNP chun feabhsuithe a bhaint amach dár sláinte ghinearálta, lena n-áirítear ár bhfolláine choirp agus mheabhrach, in Éirinn thar an gcéad fiche bliain eile?
- An bhfuil príomhthosaíochtaí ar bith ar féidir iad a shainnint sa CNP chun sláinte agus folláine mhuintir na hÉireann agus na n-áiteanna in Éirinn a bheidh níos fearr nó feabhsaithe a chinntiú?
- An bhfuil saoráidí ar bith ann nach mór iad a thabhairt chun suntais sa CNP d'áiteanna in Éirinn chun rannpháirtíocht níos mó i stíl shláintiúil mhaireachtála a éascú?

4 Straitéis Comhforbartha Áite

4.1 Ár bPríomhchathair, ár gCathracha agus ár mBailte

Agus patrún spásúil níos éagothroime d'fhorbairt réigiúnach agus uirbeach ná tíortha ECFE comhchosúla tarlaithe in Éirinn, braithimid níos mó ar ár gcathair is mó ná a bhraitheann tíortha comparadóra agus tá ár 'gcéad sraith eile' de chathracha agus a réigiúin ghaolmhara níos laige i gcomparáid léi. Tá ról idirnáisiúnta ríthábhachtach ag Baile Átha Cliath agus leanann sé ag fás, agus é ina chuid ollmhór den rath eacnamaíoch le fiche nó tríocha bliain anuas. Is ionann Réigiún Bhaile Átha Cliath anois agus 40% den daonra náisiúnta agus 49% den aschur eacnamaíoch (2016).

Ina theannta sin, síneann patrún spásúil thionchar Bhaile Átha Cliath ó Lú go dtí an Mhí, an Mhí Thiar agus Cill Dara go Laois, Ceatharlach, Chill Mhantáin agus Loch Garman, agus síneann sé beagáinín go dtí an Cabhán, Longfort agus Cill Chainnigh. De bharr an leata gníomhaíochta sin mar aon leis an gcuspóir níos mó forbairt réigiúnach éifeachtúil a bhaint amach in áiteanna eile in Éirinn tá sé deacair tús áite a thabhairt do riachtanais na Príomhchathrach agus ár gcathracha eile. D'fhéadfadh buntáistí agus míbhuntáistí a bheith le rath Bhaile Átha Cliath mar chathair-réigiún. Cé go raibh Éire ábalta dul san iomaíocht i gcomhthéacs idirnáisiúnta mar gheall ar an rath sin, tá brúnna tagtha chun cinn leis i réimsí amhail riachtanais tithíochta, iompair agus bhonneagair, rud a chuireann isteach ar iomaíochas.

Má bhíonn Baile Átha Cliath ag fofheidhmiú beidh Éirinn ag fofheidhmiú. I gcás go dtarlódh cailteanas iomaíochais i gCathair-Réigiún Bhaile Átha Cliath agus nach mbeadh sé chomh mealltach mar áit le hinfheistíocht a dhéanamh mar thoradh ar bhacanna tithíochta agus bonneagair, meallfaí infheistíocht agus tionchar gan amhras chuig cathracha-réigiúin chomhchosúla eile san Eoraip nó in áiteanna eile.

Tá an chuma ann go bhfuil acmhainneacht shuntasach i gcathracha réigiúnacha na hÉireann le bheith ina bpointe fócais chun fás agus forbairt ina réigiúin a spreagadh. Mór-lárionaid fostaíochta, oideachais tríú leibhéal agus cúram sláinte is ea na cathracha réigiúnacha agus tá rochtain acu ar ngréasán mótarbhealaí agus ar bhonneagar cumarsáide eile amhail aerfoirt agus calafoirt. Thar na dobharcheantair chathrach, tá gréasán bailte a bhféadfadh ról comhchosúil a bheith acu.

Ag cur san áireamh scála agus na ról thábhachtacha réigiúnacha atá ag na ceithre chathair, tá acmhainneacht shuntasach iontu ar fad cur le Baile Átha Cliath, cuid den bhrú a bhí ar an bPríomhchathair a thabhairt isteach i gcomhthéacs freastal ar an bhfás ar fhostaíochta, riachtanais tithíochta agus bhonneagair agus a réigiúin níos leithne, lena bhféadfaidh gá a bheith ann chomh maith go n-oibreodh cathracha i gcomhar lena chéile agus/nó i gcomhar le bailte eile, chun láidreachtaí a ghlacadh chucu féin agus a chomhroinnt.

Ag an tsraith faoi bhun na gcathracha, tá roinnt bailte ann a bhfuil ról tábhachtach acu do na limistéir sin atá lasmuigh de chónagar agus de thionchar na gcathracha, i ngeall ar a leibhéal soláthair seirbhíse agus a ndobharcheantair fhairsinge. I roinnt cásanna, is féidir leo ról na cathrach a chomhlánú. Mar sin féin, tugtar le fios le ceachtanna ón am a chuaigh thart má leanaimid ag díriú ar ilbhailte, leanfaidh sé sin leis an mbonn a bhaint ó fheidhmíocht agus acmhainneacht ár gcathracha agus na réigiúin níos leithne ar deireadh.

Faoin gcás Gnó mar is Gnách, leanfar le patrún éagothrom reatha forbartha an Stáit, agus ní rachaidh sé sin chun tairbhe Bhaile Átha Cliath ná na Tíre ina hiomláine san fhadtéarma.

Príomhcheisteanna

- Ag glacadh na gceisteanna ábhartha uile maidir leis an acmhainn chomhshaoil agus fhisiceach, cén ról ba cheart a bheith ag ár gcathracha mar chuid de CNP?
- Conas a thiocfadh linn comhlánú láidir réigiúnach amháin nó níos mó a chuirfeadh le Baile Átha Cliath a fhorbairt lena mbeifí ábalta aghaidh a thabhairt ar a gcathair-réigiún go hiomlán, lena n-áirítear idirghníomhú idir lonnaíochtaí?
- An gcaithfidimid na struchtúir riaracháin agus rialachais a athchóiriú agus a neartú ionas go mbeifear ábalta na comhaontais, an comhar agus na gníomhaíochtaí is gá a sheachadadh leo chun ár gcathracha agus a réigiúin a fhorbairt.
- Cén dóigh a bhféadfaimis beartas uirbeach a fhorbairt ina ndéantar idirdhealú idir forbairt laistigh de limistéar reatha comhthógtha cathracha agus bailte agus láithreáin úrnua forbraíochta?
- Cén dóigh a bhféadfaimis idirdhealú a dhéanamh idir ról na mbailte laistigh de chúlchríoch níos leithne na gcathracha agus na cinn atá lonnaithe lasmuigh de thionchar na gcathracha.
- Cad iad na bearta a d'fhéadfaí a úsáid chun imscrúdú a dhéanamh ar chásanna féideartha dlúthaithe a d'fhéadfaí a chur i bhfeidhm ar chodanna de na limistéir uirbeacha reatha?

4.2 Deiseanna dár Réigiún

Tá fócas méadaithe ar ghné réigiúnach an bheartais náisiúnta ar fud Ranna Rialtais agus Gníomhaireachtaí Stáit, lena n-áirítear na Pleananna Gníomhaíochta Réigiúnaí do Phoist agus an fócas ar bheartas réigiúnach laistigh de Straitéis 'Winning' ÚFT¹. Le blianta beaga anuas, rinneadh athchóiriú ar an rialachas réigiúnach², a raibh de thoradh air trí Thionól Réigiúnacha úra, arb iad a bpríomhfheidhmeanna pleanáil straitéiseach agus forbairt inbhuanaithe na réigiún a chomhordú, a chur chun cinn agus tacú leo agus bainistíocht a dhéanamh ar chláir AE um chúnamh agus³ ar a dtionchar ginearálta ina réigiún.

Tá ról ceannaireachta ag Tionól Réigiúnacha maidir le beartais réigiúnacha a shainiú agus tionscnaimh a chomhordú lena dtacaítear le seachadadh agus cur chun feidhme an bheartais náisiúnta pleanála agus na húdarais áitiúla a chomhordú chun cuspóirí náisiúnta agus áitiúla comhroinnte a fháil, trí Straitéisí Réigiúnacha Spásúla agus Eacnamaíochta (SRSEanna) a ullmhú go príomha. Cuirfidh na SRSEanna leibhéal níos mó fócais ar fáil thart ar bheartais straitéiseacha ardleibhéal CNP.

Taispeánann gach limistéar Tionól Réigiúnaigh fianaise ar láidreachtaí réigiúnacha in earnáil ghnó faoi leith, amhail seirbhísí gnó i limistéar TRTLT, táirgí agus seirbhísí tionsclaíochta agus cógaisíocht i limistéar TRD agus teicneolaíochtaí leighis i limistéar TRIT. Tugtar le tuiscint i scrúdú ar na patrúin cruinnithe gnó go bhfuil na cathracha is mó in Éirinn ina bpríomhfhócas do na hearnálacha eolais agus gnó. Bíonn earnálacha amhail an earnáil ghairmiúil, eolaíoch, theicniúil, airgeadais agus árachais i réim níos mó laistigh de na ceithre chathair is mó de ghnáth. Tá na fiontair dhúchasacha scaipthe go fairsing, ach díreann iad go príomha ar na cathracha agus na bailte níos mó chomh maith.

Tá an téarma forbairt réigiúnach ar bhonn cothrom (BRD) ina fhoinsé mhearbhaill agus díospóireachta Tá an tuiscint bainte as go n-atreoraítear acmhainní ó limistéar amháin go limistéar eile chun cúiteamh a dhéanamh i leith éagothromaíochta, nó féachtar air mar chothromú de chineál éigin. Tháinig sé sin chun cinn mar 'uirbeach i leith tuaithe' agus go háirithe 'Baile Átha Cliath i leith an chuid eile den Tír' agus eolas teoranta faoi na cinní aonair agus comhchoiteanna a dhéanaimid mar shochoaí a chuidigh leis na treochtaí reatha a mhúnlú.

1 Ar fáil ag: http://www.idaireland.com/docs/publications/IDA_STRATEGY_FINAL.pdf

2 Faoi pháipéar beartais an Rialtais 2012 "Tús Áite a Thabhairt do Dhaoine" agus faoin Acht Rialtais Áitiúil 2014.

3 Cláir Oibriúcháin Réigiúnacha.

Baineann forbairt réigiúnach ar bhonn cothrom le laghdú a dhéanamh ar dhifríocthaí trí na deiseanna forbartha spásúla a bhaineann le gach ceann de na réigiúin agus go háirithe sna limistéar Tionóil Réigiúnaigh a chuimsiú. Éilítear leis sin go ndéanfaí roghanna a mbeidh réitigh inbhuanaithe mar thoradh orthu agus ciallaíonn sé go bhféadfadh na beartais CNP a bheith difriúil ó réigiún amháin go réigiún eile. Éilítear le cur chuige níos saincheaptha ar fhorbairt réigiúnach go n-aithneofar i roinnt cásanna go bhfuil athléimneacht réigiúnach a fhorbairt ina thosaíocht, i gcodarsnacht le hionchas ardleibhéal fáis gach uile áit. Neartaíonn sé an gá chomh maith le haistriú ó fhócas ar cheisteanna oidhreachta go pleanáil don todhchaí lenar féidir cumais na réigiúin a uasmhéadú.

Príomhcheisteanna

- Cad iad na seifteanna le haghaidh forbairt réigiúnach éifeachtúil?
- Cad ba cheart a dhéanamh chun caipiteal daonna ar an leibhéal réigiúnach a mhéadú?
- Cad é an 'tairiscint luacha' i.e. nuálaíocht, seirbhís, nó comhcheangal beart agus cur chuige lena ndéanfaí na réigiúin níos rathúla agus cad iad na dóigheanna lena bhféadfaí é seo a bhaint amach?
- An bhfuil ceisteanna straitéiseacha ann (i) ar fud teorainneacha údaráis áitiúil nó (ii) ar bhonn idir-réigiúnach, is féidir leis na Tionóil Réigiúnacha a chomhordú chun torthaí fo-réigiúnacha agus réigiúnacha níos éifeachtúla a chinntiú?
- An bhfuil deiseanna maoinithe ann lenar féidir tacaíocht a thabhairt d'infheistíocht ar bhonn réigiúnach?

4.3 Acmhainneacht na Tuaithe in Éirinn

Tá athrú suntasach tagtha ar chineál gheilleagar tuaithe na hÉireann le blianta beaga anuas. Is é an dúshlán atá ann anois cothromaíocht chuí a fháil idir tacaíocht a thabhairt do phobail talmhaíochta na hÉireann agus do ghníomhaíochtníomhaíocht eacnamaíoch thraidisiúnta eile bunaithe sa tuath, agus éagsúlú agus forbartha eacnamaíoch inbhuanaithe a chothú i limistéir thuaithe ag an am céanna.

Tá limistéir thuaithe an-éagsúil óna chéile i dtéarmaí iargúlta, spleáchas ar tháirgeadh príomhúil agus acmhainn acmhainní daonna. Léirítear leis na difríochtaí spásúla, sóisialta agus eacnamaíocha idir limistéir thuaithe ní amháin go bhfuil na limistéir thuaithe níos láidre lonnaithe in áiteanna a bhfuil buntáiste geografach ag baint leo, ach go bhfuil an caipiteal daonna agus sóisialta iontu lena riachtanais a shainnithint agus páirt éifeachtúil a bheith acu i straitéisí atá ag teacht chun cinn. Tharla leibhéal gan choinne d'fhás daonra i limistéir thuaithe na hÉireann idir 1996 agus 2011, ag ráta agus scála nár tharla ó bhí roimh an nGorta Mór ann. Mar sin féin, bhí an laghdú ar an daonra tuaithe i limistéir nach raibh chomh inrochtana ar na gcathracha agus na bailte móra in Éirinn folaithe ag an fás daonra ar an iomlán i ngach Contae idir 2001 agus 2011.

Beidh gá roinnt limistéir thuaithe a chosaint ó bhrúnna fáis neamh-inbhuanaithe mar a tharla san am a chuaigh thart, agus a chinntiú fosta go bhfuil malairtí mealltacha ann ar fhorbairt tuaithe cathair-ghinte i gcúlchríoch na gcathracha agus na mbailte móra.

Le haghaidh fás níos éifeachtaí i gcúlchríocha tuaithe-uirbeach na hÉireann a bhaint amach beidh gá le leas a bhaint as raon éagsúil na difríochta ar fud na hÉireann, arb é sin ceann dár láidreachtaí uathúla. Tá an acmhainn thábhachtach seo forbartha ar oidhreacht chultúrtha bunaithe ar áit, rud atá ina oiread de dhlúthchuid dúinn is go bhféadfaimid dearmad a dhéanamh air. Tá an acmhainneacht aige idirghníomhú go dearfach le hathrú teicneolaíoch agus nascacht fheabhsaithe, amhail leathanbhanda, agus trí amhlaidh a dhéanamh, tuilleadh a chur le háit-luach.

Leis an gcineál seo cur chuige bunaithe ar áit beifear ábalta gach cuid den Tír a phlé sa Chreat Náisiúnta Pleanála, beidh sé tuaithe, uirbeach nó idir eatarthu, ag tráth ina bhfuil siad ar fad níos idirspéachas ná mar a bhí riamh. I gcodarsnacht le líon beag réigiún-cathracha móra tá líon i bhfad níos airde de chúlchríocha tuaithe-uirbeacha ar fud na hÉireann. Beidh sé dúshlánach aghaidh a thabhairt ar an athrú ó bhonn sin toisc go bhfuil athrú bunúsach déanta ar chineál a lán pobal trí laghdú na dtionscal tuaithe traidisiúnta agus ceangail mhéadaithe idir limistéir thuaithe agus uirbeacha.

Príomhcheisteanna

- Conas is féidir le CNP raon agus cáilíocht na n-acmhainní reatha atá i limistéir thuaithe a ghabháil (i gcomhthéacs beartas náisiúnta, straitéiseach) a bhféadfadh leas a bhaint astu chun tacaíocht a thabhairt d'fhás náisiúnta agus eacnamaíoch, cuspóirí um athrú aeráid agus forbairt na bpobal áitiúil.
- Cad iad na réitigh maidir leis an daonra a choinneáil sna limistéir thuaithe sin sa chás go bhfuil laghdú tagtha orthu?
- Cén ról ba cheart a bheith ag bailte agus sráidbhailte i limistéir thuaithe maidir le freastal ar fhás na hÉireann amach anseo?
- Cén dóigh is féidir codanna tuaithe na hÉireann atá gar do na limistéir uirbeacha a chosaint ó bhrúnna forbartha ar dócha go dtiocfaidh siad chun cinn chun freastal ar thuilleadh fáis ar an daonra?
- Cad iad na bearta ba cheart a bheith i bhfeidhm chun freastal orthu siúd a bhfuil riachtanas dáiríre acu le cónaí taobh tíre?

4.4 Éire i gComhthéacs Uile-Oileáin

Cuireann cinneadh na Ríochta Aontaithe imeacht as an AE mórdhúshláin os comhair oileán na hÉireann, go háirithe na himpleachtaí féideartha do Thuaisceart Éireann agus don chaidreamh Thuaidh-Theas. Tháinig an Rialtas agus Feidhmeannach Thuaisceart Éireann, tríd an gComhairle Aireachta Thuaidh/Theas, ar chomhaontú maidir le socruithe le pleanáil agus rannpháirtíocht chomhpháirteach Thuaidh-Theas ar príomhcheisteanna i ndiaidh thoradh reifreann RA a bharrfheabhsú.

Cumhdaíonn comhar idir Éire agus Tuaisceart Éireann réimse ceisteanna tábhachtacha frithpháirteacha ar fud réimse earnálacha agus struchtúr rialachais. Áirítear orthu sin bainistíocht ar an gcomhshaol, forbairt fiontraíochta, cinntí comhinfeistíochta ar sholáthairtí bonneagair agus pleanáil timpistí agus éigeandálaí. Léiríonn patrúin comaitéirí 'baill the' (ardleibhéil idirghníomhaíochta ag roinnt trasbhealaí trasteorann) idir Doire agus Dún na nGall agus idir an tIúr agus Dúl Dealgan (lonnaithe ar ais Bhaile Átha Cliath-Bhéal Feirste), chomh maith le hidirghníomhaíochtaí suimiúla eile lena n-áirítear an Cabhán/Inis Ceithleann, Lífear/an Srath Bán agus Muineachán/Ard Mhacha.

Cé go bhfuil neamhchinnteacht cruthaithe le Brexit, is léir gur mian le Rialtais na dá dhlíne leanúint ag oibriú le chéile agus na leibhéil chomhoibrithe reatha i limistéir chomhleasa a choimeád. Tá aitheantas frithpháirteach ann ar an ngá le ról agus feidhm na lonnaithe a thuiscint.

Áirítear ar shamplaí de chuir chuige trasteorann ar leibhéal spásúil i gComhpháirtíocht Fás Straitéiseach an Iarthuaiscirt, ina bhfeachtar leis an gcomhar a neartú idir Comhairlí Contae Dhún na nGall agus Comhairlí Ceantair Dhoire agus an tSratha Bháin. Áirítear ar thionscnaimh ceannaireachta réigiúnacha agus áitiúla eile an Creat Straitéiseach Réigiúnach don Réigiún Teorann Lár agus an Comhaontas Straitéiseach idir Comhairle Ceantar an Lúir agus Mhúrn agus Údaráis Áitiúla Lí chun forbairt eacnamaíoch agus iomaíochas an réigiúin a chur chun cinn agus tacú leo.

Faoi mar atá le hidirghníomhaíocht idir áiteanna, ní chloíonn forbairt earnála agus cruinniú fiontar le teorainneacha riaracháin agus teastaíonn cur chuige soiléir maidir le gréasáin agus iarmhairtí trasteorann ina leith de réir mar is cuí. Tá deiseanna ann chun earnálacha ina bhfuil acmhainneacht le haghaidh cruinniú trasteorann/uile-oileáin a shainathint chun na láidreachtaí sin a bhrandáil agus a chur ar an margadh go héifeachtúil.

Áirítear ar cheisteanna atá comónta don dá dhlínse méadú ar éilimh ar fuinneamh, gá leanúnach le gréasáin iompair a uasghrádú agus riachtanas le haghaidh leathanbhanda gasta agus éifeachtach, go háirithe d'úsáideoirí gnó. Tá an tábhacht a bhaineann le cur chuige comhordaithe maidir le bonneagar náisiúnta ar an dá thaobh den teorainn follasach, trí, mar shampla, Aerfort Chathair Dhoire, an t-uasghrádú ar bóthar A5 Bhaile Átha Cliath/Dhoire agus naisc iompair trasteorann amhail bóithre eile, líne iarnróid Bhaile Átha Cliath-Bhéal Feirste agus bealaí beartaithe 'glasbhealaigh' siúil agus/rothaíochta. Lena chois sin, tá comhar le Tuaisceart Éireann maidir le cúrsaí fuinnimh leabaithe anois i mbeartas fuinnimh na hÉireann, agus tacaithe ag Margadh Aonair Leictreachais (SEM) uile-oileáin. Foinse thábhachtach is ea an turasóireacht chomh maith d'fhorbairt eacnamaíoch, i dtéarmaí cuairteoirí a mhealladh (thar lear agus sa bhaile) agus deiseanna fostaíochta a chur chun cinn sa réigiún trasteorann.

Tá a lán leasanna comhshaoil comhroinnte trasna na teorann chomh maith idir Éire agus Tuaisceart Éireann i gcás go dteastaíonn comhordú, trí straitéisí geografacha bunaithe ar dhobharcheantair agus maoirseacht ag an dá dhlínse e.g.

- na réimsí maidir le cáilíocht an uisce,
- bainistíocht abhantrach,
- riosca tuile,
- pleanáil spásúil mhuirí agus
- gnáthóga agus láithreáin ainmnithe.

D'fhéadfadh sé go n-athróidh 'Brexit' ón AE rudaí a rachaidh i gcion ar an dóigh a ngluaisimid, a n-oibrímid agus a ndéanaimid idirghníomhaíocht trasna ár dtéorann idirnáisiúnta comhroinnte. Mar sin féin, táthar ag súil go leanfar le spreagthaí comhfhobartha áite bunúsacha reatha a oibriú. Beag beann ar thionchar Brexit, coimeádtar an comhoibriú trasteorann. Dá bhrí sin d'fhéadfaí feabhas a chur ar 'Ghnó mar is Gnách' trí chomhar chun acmhainní a chomhroinnt agus deiseanna a uasmhéadú chun leas a bhaint as an acmhainneacht chun dul i ngleic le dúshláin trasteorann, amhail pleanáil agus seachadadh bonneagair.

Príomhcheisteanna

- Conas is féidir le CNP comhar a éascú idir na lonnaithe a chomhroinneann naisc trasna na teorann idir Tuaisceart Éireann agus Éire agus cén dóigh ba cheart é sin a léiriú sa doiciméad?
- Cad iad na deiseanna eacnamaíocha agus na braislí earnála atá ann a d'fhéadfadh dul chun tairbhe na ngeilleagar laistigh den dá dhlínse agus cén dóigh is fearr leis sin a ghabháil agus tacú leis sa CNP?
- Cad is na sásraí is gá le cur chuige comhcheangailte maidir le cinntí bonneagair straitéisigh agus infheistíochta straitéisí a bhfuil gné trasteorann leo a chinntiú agus an bhfuil samplaí ar bith deachleachtas ann?
- Cén dóigh a gcomhordaímid bealaí tairbhiúla le chéile chun aghaidh a thabhairt ar dhúshláin chomhshaoil ar fud dobharcheantar comhroinnte?

4.5 Talamh Chomhtháite agus Forbairt Mhuirí

Tá cuid de na pobail is beoga agus is idirdhealaithe ó thaobh an cultúir de inár oileáin agus inár limistéir chósta. Tá ár n-oileáin chósta ina gcuid lárnach d'oidhreacht an Stáit agus tá suntasacht speisialta ag baint leo i gcultúr na hÉireann. Cé go bhfuil na céadta oileán beag ann amach as cósta na hÉireann, tacaítear le daonraí lonnaithe ar thart ar cheathracha dóibh, oileáin Ghaeltachta den chuid is mó. Tá na pobail sin sainiúil agus uathúil i gcomhthéacs Éireannach, i ngeall ar leochaileacht agus scoiteacht an saoil ar oileáin, ach d'éirigh siad inniúil i neamhspleáchas agus tá mothú an-láidir féiniúlachta acu.

Agus breathnú á dhéanamh ar na dóigh a bhféadfadh próisis um pleanáil chríochach agus mhuirí idirghníomhú agus comhtháthú, d'fhéadfadh sé a bheith úsáideach chomh maith breathnú ar na réimsí téamacha comhleasa don dá phróiseas, agus sa chás go bhféadfadh forluí a bheith ann, go spásúil nó i dtéarmaí na dtionchar eacnamaíoch, sóisialta agus comhshaoil a chruthaíonn siad. Baineann na réimsí sin, ach níl siad teoranta dóibh, le réimsí amhail: lascaireacht; Cosaint an chósta; Bainistíocht riosca tuile; Cáilíocht an uisce; Tírdhreach / Muirdhreach; Oidhreacht chultúrtha; Bithéagsúlacht; Caomhnú an dúlra; Bonneagar fuinnimh; Bonneagar cumarsáide; Calafóirt/loingseoireacht/ cuanta/muiríní/dreidéireacht; agus Turasóireacht/Fóillíocht/Caitheamh aimsire.

Déanann Pleanáil Spásúil Mhuirí (PSM) scrúdú ar an dóigh a n-úsáidimid an limistéar muirí agus an dóigh leis an úsáid is fearr a bhaint as amach sa todhchaí a phleanáil. Féachfar sa PSM le cothromaíocht a fháil idir na héilimh éagsúla maidir leis an bhfarraige a úsáid agus an gá atá leis an muirthimpeallacht a chosaint. Baineann sé le pleanáil a dhéanamh ar cá huair agus cén áit a mbeidh gníomhaíochtaí an duine ar bun ar muir agus a chinntiú go mbeidh na gníomhaíochtaí sin chomh éifeachtach agus chomh inbhuanaithe agus is féidir. Ag obair in éineacht leis an gCreat Náisiúnta Pleanála, soláthrófar an creat beartais straitéisigh i gcéad Phlean Spásúil Mhuirí na hÉireann chun forbairt inbhuanaithe agus úsáid as an muirthimpeallacht a spreagadh chun tairbhí eacnamaíocha agus sóisialta a sheachadadh do phobail na n-oileán agus an chósta.

Ciallaíonn an Beartas Náisiúnta Calafort a raibh srathú chalafóirt na hÉireann mar thoradh air gur forbraíodh an bonneagar iompair go maith agus táthar ag leanúint mar sin i dtrí chalafort "Shraith 1" na hÉireann. Le pleananna forbartha Bhaile Átha Cliath, Chorcaí agus na Sionainne-Fhainge, mar aon le huasghrádú gaolmhar ar bhonneagar bóithre agus iarnróid, feictear ar an dul chun cinn atá déanta.

Cosúil le hearnálacha oile traidisiúnta eile, mar thoradh ar chur chun cinn na teicneolaíochta le fiche nó tríocha bliain anuas bhí ar an earnáil mhuirí freagairt do shaol oibre atá ag athrú. Chomh maith le ballraíocht na hÉireann san Aontas Eorpach, bhain impleachtaí leis an gcur chun cinn sin d'fhostaíocht muirbhunaithe, faoi mar a tugadh chun cuntais i 'Feidhm a Bhaint as Saibhreas ár nAigéin' 2012, tionscnamh Beartais Chomhtháithe Mhuirí /Fáis Ghoirm an Rialtais. Ní mór feabhas a chur ar an idirghaol atá idir an talamh agus an farraige chun go mbeidh sé ar chumas na hÉireann barr feabhais a bhaint amach i gcúrsaí Muirí agus a bheith ina ceannaire domhanda ar chúrsaí Muirí.

Príomhcheisteanna

- Agus muid ag smaoineamh ar cén cineál Éireann a d'fhéadfadh a bheith ann i gcionn fiche bliain eile, cén todhchaí atá ann d'imeallbhord, oileáin agus d'fharraige amuigh na hÉireann?
- Cén dóigh is féidir le pobail chósta agus oileáin cur le fíis náisiúnta d'Éirinn, mar chuid de CNP?
- Conas is féidir spriocanna an Phlean Chomhtháithe Mhuirí a chur i láthair ar bhonn spásúil sa Chreat Náisiúnta Pleanála?
- Cad iad na beartais, na bearta agus na gníomhaíochtaí ba chearta a chur chun cinn chun go mbeidh acmhainn mhuirí na hÉireann ábalta oiriúnú d'éifeachtaí an athraithe aeráide (e.g. creimeadh cósta, tuile, ardú ar leibhéal na farraige etc.)?
- Cad iad na hinfheistíochtaí bonneagair nach mór a dhéanamh chun acmhainneacht inbhuanaithe ár n-acmhainní aigéin a uasmhéadú?

5 Timpeallacht Uathúil na hÉireann – Athrú Aeráide agus Inbhuanaitheacht

Tá timpeallacht na hÉireann agus a tírdhreacha éagsúla una gcuid dár bpersona “glas” agus tá go leor ann le bheith bródúil as. Go háirithe, tá cáilíocht mhaith aeir againn agus atá a lán aibhneacha agus lochanna againn ina bhfuil uisce de cháilíocht mhaith go ginearálta. Cé go bhfuil cáilíocht fhoriomlán ár dtimpeallachta maith, cuireann sé sin a lán de na bagairtí atá le sárú againn anois i bhfolach. Áirítear ar chuid de na príomhdhúshláin náisiúnta chomhshaoil an gá atá ann le luas a chur faoi ghníomhaíocht ar an athrú aeráide, déileáil le fadhanna cháilíocht an aeir i limistéir uirbeacha, rioscaí sláinte ar uisce óil, fuíolluisce uirbeach a chóireáil agus gnáthóga tábhachtacha agus leochaileacha a chosaint.

Tá pleanáil mhaith tábhachtach d’inbhuanaitheacht ár gcomhshaoil. Tá tionchar ag an gcóras pleanála ar fud réimse leathan earnálacha, go díreach agus go hindíreach araon agus idirghníomhaíonn sé lena lán ceisteanna coiteanna a bhaineann le bainistíocht éifeachtúil an chomhshaoil lena n-áirítear seirbhísí uisce, an tírdhreach, pleanáil riosca tuilte, bainistíocht chósta agus mhuirí, maolú aeráide agus oiriúnú d’athrú sa talamhúsáid.

Léirítear le cineál agus ráta an athraithe ar an talamhúsáid an áit ar dócha go dtiocfaidh brúnna comhshaoil chun cinn. Tharla ráta measartha ard ar athrú na talamhúsáide ó bhí na 1990í ann in Éirinn. De bharr an fháis daonra le déanaí tá méadú tagtha ar mhéid na forbartha cónaithe agus tráchtála scaipthe chomh maith le bonneagar úr, a bhfuil brú ar thalamh thalmhaíochta, limistéir chaomhnaithe dúlra ainmnithe agus cáilíocht an uisce mar thoradh air. Chun freastal ar an méadú ar éilimh bhonneagair beidh gá le soláthairtí amhábharr a d’fhéadfadh cur le brúnna talamhúsáide a fháil.

Chun freastal ar na dúshláin chun feabhas a chur ar cháilíocht an aeir agus an uisce beidh gá le beartais a chomhordú agus réimse beart lena n-áirítear, ach ní teoranta dó, rialuithe astaíochta, feabhas ar an teicneolaíocht agus foinsí malartacha breosla. Beidh príomhról ag beartas pleanála. Comhlánóidh pleanáil níos comhtháite um thalamhúsáid agus iompar, soláthar spásanna glasa agus comhfhorbairt áite uirbeach d’ardchaighdeán réitigh eile maidir le feabhas a chur ar cháilíocht an aeir i limistéir uirbeacha.

Sa phróiseas pleanála soláthraítear modh bunaithe chun cuspóirí an athraithe aeráide a chur chun feidhme agus a chomhtháthú, lena n-áirítear oiriúnú, ar leibhéal áitiúil. Má tá Éire le cúiteamh a chur ar fáil ar an titim siar i dtaca le spriocanna laghdaithe carbóin agus bogadh i dtreo Éire a bheith ina tír ísealcarbóin agus athléimneach ó thaobh na haeráide de faoi 2050 a bhaint amach, ní mór roghanna a dhéanamh faoin dóigh a ndéanaimid an fás a chothromú le cuir chuige níos inbhuanaithe maidir le forbairt agus scrúdú a dhéanamh ar conas is féidir le beartas pleanála cuidiú le cinntí bonneagair náisiúnta a mhúnlú.

Tá an t-athrú aeráide, slándáil fuinnimh agus iomaíochas ina ndúshláin idirghaolta. Tá bonneagar fuinnimh, lena n-áirítear bonneagar na heangáí leictreachais, giniúint cumhachta agus líonraí gáis, ríthábhachtach chun tacú le fás na hÉireann amach anseo. Má táimid lenár spleáchas náisiúnta ar bhreoslaí iontaise a laghdú, ár slándáil fuinnimh fhadtéarmach a mhéadú agus an fás eacnamaíoch a dhícheangal ó astaíochtaí, beidh gá lenár riachtanais fuinnimh amach anseo a sheachadadh ar bhealach níos inbhuanaithe, agus réitigh aiseistithe ar an bhforbairt reatha a chur ar fáil ag an am céanna. Leanfaidh earnáil na bhfoinsí inathnuaite ag éirí níos lárnaí chun freastal ar ár n-éilimh náisiúnta fuinnimh. Tugtar an cheist chun cinn leis sin maidir leis an dóigh a dtugaimid tús áite do thionscadail fuinnimh in-athnuaite ag suíomhanna oiriúnacha ar fud na hÉireann, cothromaithe leis an ngá leis an timpeallacht agus an taitneamhacht reatha a choimeád.

Tá féith shaibhir oidhreacht in Éirinn, ó fhoirgnimh agus láithreáin stairiúla íocónacha laistigh dár mbailte agus dár gcathracha, go dtí oidhreacht nádúrtha ár dtuaithe. Cuirtear deis ar fáil sa CNP chun díriú arís ar athúsáid inbhuanaithe agus oiriúnaitheach ár sócmhainní reatha agus stairiúla, limistéir reatha a athnuachan agus laghdú a dhéanamh ar an mbrú ar mhéadú neamh-inbhuanaithe ar imill ár lonnaíochtaí. Go sonrach, tairgeann tírdhreach na hÉireann saibhreas sócmhainní nádúrtha agus cultúrtha a thacaíonn lenár gcáilíocht beatha agus ár gheilleagar cuairteoirí.

Is féidir leas a bhaint as tairbhí ár bhonneagair ghlais agus ár seirbhísí éiceachórais chun timpeallacht mhealltach a chruthú chun gnólachtaí agus infheistíocht isteach a spreagadh; tuilleadh áiteanna a chur ar fáil do dhaoine chun an dúlra, caitheamh aimsire faoin aer nó idirghníomhaíocht shóisialta agus fhisiceach a rochtain trí spásanna nasctha glasa nó 'gorma' (bainteach le huisce) ar ardchaighdeán a chur ar fáil do shiúl, rothaíocht agus do ghníomhaíocht choirp eile agus ómós áite agus sainiúlacht áitiúil a chruthú.

Príomhcheistanna

- Conas is féidir le CNP a bheith ina chuidiú lena chinntiú go ngeofar cothromaíocht idir freastal ar dhaoine atá ag fás agus aghaidh a thabhairt ar bhrúnna comhshaoil nó iad a sheachaint?
- Cén dóigh a ndéanaimid pleanáil le haghaidh fáis ar bhealach lena dtacófar le haistriú go geilleagar ísealcharbóin atá athléimneach ó thaobh aeráide de agus cad iad na bearta um beartas pleanála is gá chun é sin a bhaint amach?
- Cén bonneagar fuinnimh straitéiseach a theastaíonn chun tacaíocht a thabhairt don gheilleagar agus don tsochaí agus athrú ó bhonn chóras fuinnimh na hÉireann a bhaint amach chun oibleagáid um athrú aeráide agus um fhuinneamh a chomhlíonadh agus cad iad na limistéir inar cheart é a lonnú?
- An bhfuil ceistanna náisiúnta comhshaoil ar bith eile ann, dar leat, ar cheart a chuimsiú laistigh de CNP agus a thagann faoi shainchúram an bheartais phleanála.
- Forbraíodh doiciméad scópála SEA i gcomhar leis an bpáipéar seo. Cad iad na ceistanna suntasacha ábhartha ar cheart aghaidh a thabhairt orthu in SEA, AA agus SFRA agus cad iad na cuspóirí comhshaoil ba cheart a úsáid?
- Cad iad na bearta ba cheart a chur chun feidhme chun ár dtírdhreacha, ár muirdhreacha agus an oidhreacht a chosaint agus a chinntiú go leanfaidh Éire de bheith ina háit mhealltach le cónaí agus oibriú inti agus le cuairt a thabhairt uirthi?

6 Éire a Ullmhú d’Fhorbairt Amach Anseo - Bonneagar

Tá bonneagar ardchaighdeán ina ghné thábhachtach de shochaí agus geilleagar comhaimseartha. Neartaítear fás eacnamaíoch leis trí fheabhas a chur ar éifeachtúlacht, táirgiúlacht agus iomaíochas. Cuireann sé bonn is taca faoi chomhtháthú sóisialta chomh maith trí shaoráidí ríthábhachtacha a chur ar fáil do dhaoine i bhfoirm scoileanna, iompair phoiblí, cúram sláinte agus tithíochta.

Cé nach bhfuil cinnteoireacht mhaicreacnamaíoch maidir le hinfhaighteacht an chaiteachais le haghaidh infheistíocht caipitil faoi raon feidhme an Chreata Náisiúnta Pleanála ann féin, tarraingíonn sé sin aird ar an ngá atá le tús áite a thabhairt do chaiteachas. Cuirfear léargas soiléir ar fáil sa CNP ar na prionsabail um pleanáil a mbeidh tionchar acu ar thosaíochtaí amach anseo maidir le cinneadh a dhéanamh faoi cá háit ba cheart do dhaoine a bheith ina gcónaí agus cad iad na cineálacha gníomhaíochtaí eacnamaíocha agus sóisialta is oiriúnaí do réigiúin agus dúichí faoi leith.

Ag cur san áireamh gur féidir réamh-mheastacháin a dhéanamh maidir le fás daonra, cruthú tithíochta agus riachtanais tuartha tithíochta, is am tráthúil anois é scrúdú a dhéanamh ar an ngaol idir éileamh, soláthar, suíomh tithíochta agus tacaíocht a thabhairt do bhonneagar mar chuid de chur chuige náisiúnta straitéiseach fadtéarmach maidir le pleanáil do dhaoine agus d’áiteanna. Tugtar deis sa CNP chun é sin a dhéanamh agus beidh amharc straitéiseach de dhíth faoina choinne maidir leis an éileamh dóchúil ar thithíocht agus soláthar talún ar leibhéal náisiúnta chun tacú le hinfeistíocht chomhordaithe i líon Ranna agus Gníomhaireachtaí.

Beidh CNP ábhartha don bhonneagar náisiúnta straitéiseach a fhéadfaidh tionchar a bheith aige ar phatrún spásúil na forbartha agus cur le cuspóirí náisiúnta i réimsí amhail iompar, uisce, fuíolluisce/tuilte, dramhaíl, gníomhú ar son na haeráide, leathanbhanda/teileachumarsáid, fuinneamh, sláinte, oideachas, pobal agus turasóireacht. Áireofar air sin a chinntiú go ndéanfar an bonneagar criticiúil a oiriúnú do thionchair an athraithe aeráide agus go mbeidh infheistíochtaí bonneagair amach anseo aeráid-díonach. Bainfidh sé chomh maith le hacmhainneacht bonneagair ghlais agus líonraí comhshaoil a fhorbairt lena soláthraítear seirbhísí éiceachórais, chun bonneagar níos traidisiúnta a chomhlánú.

Tá soláthar bonneagair shóisialta, ar cóiméid le suíomh agus scála lonnaíochta nó dúiche, lárnach chomh maith chun tacaíocht a thabhairt do phobail bheoga inbhuanaithe a fhreastalaíonn ar chéimeanna uile na beatha. Is amhlaidh sin toisc gur léir go raibh an fhorbairt le fiche bliain anuas scaipthe go forleathan, lasmuigh de limistéir uirbeacha bhunaithe de chuid is mó. I roinnt cásanna, i ngeall ar fhás gasta lonnaíochtaí beaga tá an fhorbairt ag tarlú ar scála agus luas a bhfuil dúshlán curtha leis os comhair na hacmhainne seirbhísí, agus tá riachtanais ar bhonneagar, saoráidí agus seirbhísí úra mar thoradh air sin, agus i gcásanna eile, tá na seirbhísí agus an bonneagar reatha tearcúsáidte nó iomarcach anois, agus iad ag freastal ar dhaonra atá ag meath nó ag dul in aois.

Ciallaíonn sé sin go gcaithfidh daoine in Éirinn taisteal achair fhada le seirbhísí bunúsacha a fháil, toisc nach féidir iad sin a athchruthú gach uile áit ina bhfuil daonraí úra tagtha chun cinn. Bhain forbairt scaipthe an bonn ó limistéir fáis straitéisigh bheartaithe agus príomhláithreáin athnuachana chomh maith i lear mór cathracha agus bailte. Ina theannta sin, rinneadh seirbhís éifeachtúil agus pleanáil bhonneagair deacair.

Chun cur chuige straitéiseach maidir le soláthar bonneagair a chinntiú ar scála náisiúnta, soláthrófar an cúlra spásúil sa CNP trínar féidir tús áite a thabhairt do chinntí infheistíochta, straitéis a chruthú le chéile agus lena mbeifear ábalta réimse tionscadal straitéiseach meántéarmach agus fadtéarmach a ailíniú agus a chur in ord. Cuirfear tús leis sin leis an athbhreithniú meántéarmach ar an bPlean Caipitil reatha go 2021, a bheidh ar siúl i gcomhthráth le tréimhse tosaigh chun feidhme CNP.

Príomhcheisteanna

- Cad iad na tionscadail náisiúnta thábhachtacha bonneagair d'Éirinn nach mór iad a sheachadadh thar an gcéad fiche bliain eile?
- Cad a chaithfimid a dhéanamh chun an úsáid is fearr a bhaint as bonneagar reatha?
- Conas is féidir linn a chinntiú gur féidir an soláthar bonneagair a phleanáil ionas go mbeidh sé ag teacht le héileamh amach anseo agus cén dóigh is féidir é sin a léiriú sa CNP?
- Conas is féidir an caiteachas caipitil ar bhonneagar úr a chur in ord ar bhealach a bheidh inacmhainne agus cothrom, agus oibleagáidí um Athrú Aeráide na hÉireann á gcur san áireamh?
- Conas is féidir linn a chinntiú go bhféadfar tacú le forbairt reatha agus forbairt úr trí bhonneagar sóisialta a sholáthar in am agus i dtráth.

7 An Fhís a Chumasú – An Creat Náisiúnta Pleanála a Chur chun Feidhme

Beidh sé chomh tábhachtach an Creat Náisiúnta Pleanála a chur chun feidhme is a bhí sé é a ullmhú. Ba cheart soiléireacht a chur ar fáil ar an dóigh a gcuirfear CNP chun feidhme, cé a chuirfidh chun feidhme é agus cad iad na príomhghníomhaíochtaí cur chun feidhme, ag cur san áireamh nach dtarlaíonn teorainneacha geografacha agus eagrúcháin na n-eagraíochtaí atá lárnach maidir le spriocanna CNP a bhaint amach rómhínic i gcomhthráth leis na gnáthphatrúin laethúla a bhaineann le cónaí, oibriú nó taisteal chun seirbhísí a rochtain.

Tá foghlaim ó thaithí leis an Straitéis Spáis Náisiúnta, tacaíocht reachtach, tacaíthe ag tiomantas polaitiúil agus institiúideach níos leithne lárnach lena chinntiú go mbeidh tionchar ag CNP ar bheartas poiblí ar fud riaracháin an Rialtais, na Tionól Réigiúnach agus na nÚdarás Náisiúnta.

Forbrófar struchtúir agus cuirfear i bhfeidhm iad lena chinntiú go dtabharfar tiomantas barrleibhéil do CNP agus dá phríomh-mholtaí, lena n-áirítear tiomantas de chineál buiséadach agus infheistíochta agus dá bhrí sin go spreagfar go cuí iad, lena n-áirítear monatóireacht sheasta chun dul chun cinn a thomhas agus díriú dá réir sin. Ní mór do chreat forbartha ar leibhéal náisiúnta amhail CNP a bheith dírithe go straitéiseach agus go hard ina chur chuige, a chiallaíonn nach mór go mbeadh sé comhlánaithe le straitéisí níos mionsonraithe, ar leibhéal geografach i gcomhthéacs gnéithe réigiúnacha agus áitiúla agus ar leibhéal eanála i gcomhthéacs beartas i ndáil le hiompar, fuinneamh, forbairt fiontraíochta nó tithíocht.

Is iad seo a leanas na príomhshocruithe cur chun feidhme dá réir sin atá sainaitheanta ag an gcéim seo d'fhorbairt CNP:-

- Spreagadh Idir-rannach: Trí Fhoireann Bainistíochta CNP;
- Tacú Reachtúil: Tríd an mBille um Pleanáil agus Forbairt (Leasú) 2016;
- Struchtúr Riaracháin chun Freagairt ar Cheisteanna 'an Saoil Réadúil', ar leibhéal réigiúnacha agus áitiúla;
- Infheistíocht: Cláir Caipitil Ranna Rialtais agus comhlachtaí poiblí ábhartha agus úsáid as córas bunaithe ar 'thairiscint' ina ndreasaítear oibriú tras-údarás/gníomhaireachtaí maidir le cáiliú le haghaidh maoiniú spriocdhírthe;
- Monatóireacht agus Aiseolas Beartais: Monatóireacht neamhspleách ar CNP a bhunú chun príomhchórais bhailithe sonraí a shainiú agus a chur i bhfeidhm lena gcinnteofar éifeachtúlacht agus torthaí CNP. D'fhéadfadh tuairisciú bliantúil don Rialtas agus don Oireachtas socrú léargais fhoirmiúil a chur ar fáil do CNP.

Príomhcheisteanna

- Maidir le cur chun feidhme agus monatóireacht CNP, an bhfuil spriocanna coiteanna ar bith ann ar féidir iad a shainiú agus a chur i bhfeidhm ar gach áit?
- Cén dóigh is fearr a bhféadfaí torthaí pleanála inbhuanaithe a aithint agus a chúiteamh?
- Cad iad na bacainní atá ann maidir le cur chun feidhme?
- Cad iad na seifteanna is gá chun éifeachtúlachtaí níos fearr a sheachadadh i riarachán agus rialachas, maidir le cur chun feidhme agus monatóireacht CNP?
- Cad iad an príomhtháscairí chun cur chun feidhme rathúil CNP a thomhas?

Leis an bpróiseas comhairliúcháin seo tugtar deis tuairimí agus moltaí a chur isteach maidir leis na ceisteanna a ardaíodh agus topaicí eile a mheastar a bheith ábhartha don Chreat Náisiúnta Pleanála. Is féidir aighneachtaí scríofa ag an gcéad chéim de CNP a dhéanamh ar líne trí shuíomh gréasáin tiomanta CNP (www.ireland2040.ie), le ríomhphost (chuig npf@housing.gov.ie) nó i scríbhinn (chuig Aighneachtaí CNP, an Rannóg Réamhphleanála, an Roinn Tithíochta, Pleanála, Pobail agus Rialtais Áitiúil, Teach an Chustaim, Baile Átha Cliath 1, D01 W6X0) **faoi 12 nóin Déardaoin an 16 Márta 2017**.

Éire
2040
Ár bPlean

AN CREAT NÁISIÚNTA PLEANÁLA

**An Roinn Tithíochta, Pleanála,
Poball agus Rialtais Áitiúil**
Department of Housing, Planning,
Community and Local Government

Teach an Chustaim, Baile Átha Cliath 1, W6X0 D01

www.ireland2040.ie

npf@housing.gov.ie

Fón 1890 20 20 21 nó +353 (01) 888 2000